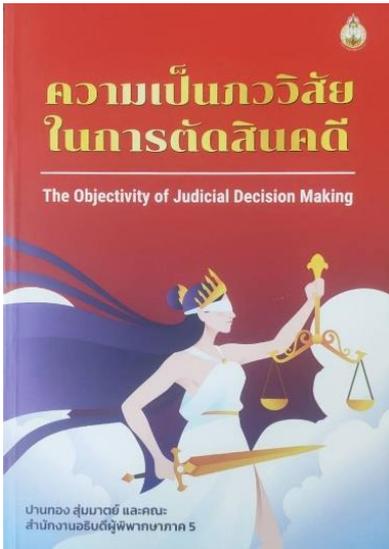

ปริทัศน์หนังสือ – ความเป็นภววิสัยในการตัดสินคดี

Book Review: The objectivity of Judicial Decision Making

ผู้เขียน: ปานทอง สุ่มมาตย์ และคณะ

ปีที่พิมพ์: 2566

จำนวนหน้า: 308 หน้า

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์^{ก1}

Padtheera Narkurairattana^a

^กสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

^aInstitute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University

เกริ่นนำ

ในรอบหลายปีที่ผ่านมา อารมณ์ความรู้สึกของสังคมไทยต่อความเชื่อมั่นในระบบความยุติธรรม กลายเป็นกระแสขบขันในทวิตเตอร์ที่สาธารณะมากขึ้น โดยเฉพาะในการตัดสินคดีความ การพิพากษา และคำสั่งต่าง ๆ ของศาลยุติธรรมบางคดีความที่นำไปสู่การตั้งคำถามถึงความเที่ยงตรงในการตัดสิน ความรอบคอบและการตรวจสอบพยานหลักฐานและวัตถุพยานแวดล้อมอย่างครบถ้วนรอบด้านและเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้อย่างตรงไปตรงมา กล่าวเป็นภาษาของสังคมทั่วไป คือ คำนวณอารมณ์ความรู้สึก หรือ คำนวณใจในคำพิพากษาศาลตัดสิน หรือไม่เห็นด้วยกับคำสั่งศาล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากศาลมักกล่าวอ้างถึง “ละเมียด

¹Corresponding author, n.padtheera@gmail.com

อำนาจศาล” หรือ “คูหมื่นศาล” ดังนั้น การวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาจึงมักปรากฏอยู่ในแวดวงของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายไม่กี่คนซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้มีแต่ทำให้ความเชื่อมั่นต่อระบบความยุติธรรมของศาลไทยอยู่ในภาวะอึมครึม ยิ่งกว่านั้นสำหรับสังคมไทย การซุบซิบนินทาและการวิพากษ์วิจารณ์ในที่สาธารณะทั่วไปเป็นอีกวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันที่ได้ทั่วไปและมีแนวโน้มว่าประชาชนจะไม่เชื่อมั่นมากขึ้นในกระบวนการความยุติธรรมในการพิจารณาตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปานทอง สุ่มมาตย์และคณะ (2566: 2) ยกตัวอย่างคำสั่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน เช่น เรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวบุคคลในคดีอาญาที่มีข้อโต้แย้ง และการวิพากษ์วิจารณ์มาจากสังคม โดยเฉพาะคำสั่งในคดีการเมืองที่มีประเด็นว่า มาตรการควบคุมระหว่างการดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาเกินสัดส่วนหรือไม่ ซึ่งสังคมเรียกร้องให้ศาลมีคำสั่งที่มีมาตรฐานเช่นเดียวกันการจัดทำคำพิพากษาด้วย

คำถามสำคัญคือ อะไรคือหลักการขั้นพื้นฐานที่สุดในการพิจารณาตัดสินคดีความอย่างเที่ยงธรรม?

บทความนี้ ชวนผู้อ่านมาพิจารณาหนังสือเล่มสำคัญที่ตีพิมพ์ออกมาเมื่อปี พ.ศ. 2566 เขียนโดย คณะผู้บริหารและผู้พิพากษาในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล 5 เรื่อง “ความเป็นภววิสัยในการตัดสินคดี” ซึ่งให้ภาพรวมของหลักการทำการพิจารณาคดีความอย่างเป็น “ภววิสัย” (objectivity)

ความสำคัญของหนังสือ

หนังสือ เรื่อง “ความเป็นภววิสัยในการตัดสินคดี” ให้ภาพของกระบวนการทำงานของการตัดสินคดีความอย่างเที่ยงธรรมและด้วยความเป็นภววิสัย โดยตัวหนังสือแบ่งออกเป็น 7 ส่วน และแต่ละส่วนประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่ล้วนประกอบเข้าด้วยกันภายใต้หลักการ “ความยุติธรรมอย่างเป็นภววิสัย” ดังนี้

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยความสำคัญของคำพิพากษา โดยมีกรอบคำถามสำคัญเรื่องการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่อง ความหมายของคำพิพากษา หลักการของการเขียนคำพิพากษา จริยธรรมในการเขียนคำพิพากษา และผลกระทบของคำพิพากษาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและต่อสังคม (น. 1)

ส่วนที่ 2 กระบวนการคิด การตัดสินใจ และการให้เหตุผลอย่างเป็นภววิสัย กล่าวถึง กระบวนการคิด การตัดสินใจ และการให้เหตุผลอย่างเป็นภววิสัยในการพิจารณาพิพากษาคดีความอย่างเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นบทนี้คือนิยามความหมายและหลักการภววิสัยออกมาอย่างละเอียดและยกตัวอย่างสิ่งที่ตรงข้ามกับภววิสัย คือ อคติวิสัย พร้อมทั้งคำเตือนเรื่องความเป็นภววิสัยหรือความเที่ยงธรรมในการตัดสินด้วยว่า หากไม่สามารถมีภววิสัยจงอย่าได้ตัดสินคดี (If you can't be objective, Don't Judge) (น. 16)

ส่วนที่ 3 การยกเว้นข้อเท็จจริงอย่างเป็นภววิสัย ประกอบด้วย หลักการยกเว้นข้อเท็จจริงอย่างเป็นภววิสัย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาหลักฐานข้อมูลข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบอย่างครบถ้วนรอบคอบก่อนที่จะยกเว้น ในบทนี้ให้น้ำหนักกับหลักการของการแยกแยะข้อเท็จจริง การเรียกพยานหลักฐาน การตรวจสอบพยานหลักฐานอย่างรอบคอบรอบด้านที่สุด รวมไปถึงการวินิจฉัยเหตุปัจจัยแวดล้อมก่อนที่จะกล่าวหาว่ากระทำผิด

ส่วนที่ 4 การยกเว้นส่วนข้อกฎหมายอย่างเป็นทางการวิสัย เพื่อให้กระบวนการพิพากษาคัดสินมีความรอบคอบรอบด้านและเที่ยงธรรมภายใต้กฎหมายที่เที่ยงธรรมด้วย จำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง “ข้อกฎหมาย” และ “ข้อเท็จจริง” และเป็นความท้าทายอย่างยิ่งในการแยกข้อกฎหมายออกจากข้อเท็จจริง โดยเฉพาะในกรณีที่ยังมีความคลุมเคลือในเรื่องการตีความซึ่งมีความเสี่ยงที่จะหลุดจากภวังค์ไปสู่อติวิสัยได้หากไม่ระมัดระวังมากพอ บทนี้จึงตั้งคำถามชวนไตร่ตรองสะท้อนคิดไว้ตั้งแต่ต้นว่า “ท่านมีปัญหาในการกำหนดประเด็นข้อกฎหมายหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาในการปรับบทกฎหมายหรือไม่ และคำถามสำคัญมากคือคำถามที่ว่า ทางปฏิบัติมีปัญหาเรื่องความเป็นอติวิสัย การมีอคติ และตรรกวิบัติในการตัดสินข้อกฎหมายหรือไม่ อย่างไร” (น. 179)

ส่วนที่ 5 การยกเว้นส่วนพิพากษาอย่างเป็นทางการวิสัย บทนี้ตั้งต้นด้วยประเด็นพิจารณามุ่งตรงไปที่การเขียนคำพิพากษา การกำหนดสิทธิและหน้าที่ การกำหนดโทษและมาตรการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการกำหนดค่าเสียหายอย่างเป็นทางการวิสัย และแนวทางในการใช้บัญญัติมาตรฐานโทษที่กำหนด และชี้ให้เห็นการใช้อำนาจพิพากษาอย่างระมัดระวังและมีค่าเตือนว่า ไม่ควรปล่อยให้ประเด็นค้างคาทั้งใจ และคดีความจนเป็นเหตุให้มีการนำเรื่องนี้กลับสู่ศาลอีก ดังนั้น ส่วนที่เป็นร่างคำพิพากษาจึงต้องชัดเจนและถี่ถ้วน รวมทั้งมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ด้วยเป้าหมายแห่งความยุติธรรมและหน้าที่ของคำพิพากษาที่ดีคือ การยุติข้อพิพาทที่ขาดข้อโต้แย้งอย่างครอบคลุมและครบถ้วน โดยไม่ควรปล่อยให้ประเด็นค้างคาอันจะเป็นเหตุให้มีการนำเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาลอีก (น. 195)

ส่วนที่ 6 การเขียนโครงสร้าง รูปแบบและภาษาอย่างเป็นทางการวิสัย ส่วนนี้ มุ่งนำเสนอโครงสร้าง ภาษา และวิธีการเขียนคำพิพากษารูปแบบและถ้อยคำที่เป็นภวังค์ ซึ่งประกอบด้วยการเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่นำมาสู่ข้อพิพาท การวิเคราะห์ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายที่คู่ความมีความเห็นแตกต่างกัน การบรรยายถึงข้อเท็จจริงในการวินิจฉัยซึ่งเป็นส่วนที่เป็นสาระสำคัญ การวิเคราะห์ประเด็นข้อกฎหมาย และข้อสรุป ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างจากต่างประเทศที่ถือปฏิบัติไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง และชี้ให้เห็นรูปแบบของไทยที่มีการจัดทำไว้และเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ใช้กันมาอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนที่ 7 แนวทางในการยกระดับการตัดสินคดีอย่างเป็นทางการวิสัยและข้อเสนอแนะ บทนี้ตั้งต้นกับคำถามเชิงไตร่ตรองสะท้อนคิดสำคัญว่า ท่านคิดว่า “การตัดสินคดีเริ่มต้นเมื่อใด และสิ้นสุดเมื่อใด” (น. 244) บทนี้ไม่เพียงแต่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเตรียมคดีเพื่อการตัดสินอย่างเป็นทางการวิสัย ยังให้ภาพของการทำงานของผู้พิพากษาอย่างเป็นองค์คณะเพื่อให้เกิดการปรึกษาหารืออย่างรอบคอบก่อนที่จะพิจารณาคัดสินคดีความแต่ละประเภท ตลอดจนคุณสมบัติของผู้พิพากษาที่เหมาะสมแก่การร่วมปรึกษาหารือให้ความเห็นประกอบการวินิจฉัยอย่างเป็นทางการวิสัย นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพคำพิพากษา

ประโยชน์ต่อความเข้าใจของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ไม่เพียงแต่ต่อบรรดาผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการตุลาการเท่านั้น เนื่องจากเป็นหนังสือที่คณะผู้เขียนได้สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากการ

ประชุมของคณะทำงานที่เป็นบุคลากรภายใต้สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษา ภาค 5 และเครือข่ายนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการความยุติธรรมทางกฎหมาย แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนนักศึกษาด้านกฎหมาย และกระบวนการความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่จำเป็นต้องเขียนวิทยานิพนธ์ ด้วยหนังสือเล่มนี้ให้ตัวอย่างของ “ความเป็นภววิสัย” ในการตัดสินใจให้ตรรกะเหตุผลอย่างตรงไปตรงมา ไม่เอนเอียงเข้าข้างอคติส่วนตน และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่มีข้อกังขาเกี่ยวกับความยุติธรรมในการตัดสินพิพากษา เป็นหนังสือที่ควรค่าแก่การอ่านและควรมีไว้ทบทวนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานอยู่ในกระบวนการตุลาการทุกท่าน เพราะงานด้านตุลาการมีอำนาจในการตัดสินชี้ขาดชีวิตคนแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดมาก การทบทวนไตร่ตรองด้วยข้อคำถามที่เปิดขึ้นมาในแต่ละส่วนล้วนเป็นคำถามที่ชวนให้ตั้งมั่นในความเป็นภววิสัย ตรวจสอบอัตวิสัยส่วนตนได้ไม่มากนักน้อย

สรุป

หนังสือเรื่อง *ความเป็นภววิสัยในการตัดสินใจคดี* แม้ว่าจะเป็นหนังสือที่แสดงให้เห็นความโปร่งใสและความเที่ยงธรรมของกระบวนการขั้นตอนในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา ทว่าความเชื่อมั่นต่อระบบความยุติธรรมไทยในรอบไม่กี่ปีที่ผ่านมาของประชาชนคนไทยและในสายตานานาชาตินั้นถือว่าตกต่ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แต่การมีหนังสือเล่มนี้เผยแพร่ออกมาสู่สังคมอาจจะพอเป็นจุดตั้งต้นฟื้นฟูความเชื่อมั่นไว้วางใจของสังคมกลับมา แต่คงไม่ใช่ในเร็ววันนี้ และคงเป็นภาระหน้าที่ของผู้พิพากษารุ่นใหม่ ๆ ที่จะต้องทำงานอย่างหนักเพื่อภารกิจการกอบกู้ระบบความยุติธรรมในการตัดสินพิพากษาและเกียรติศักดิ์ศรีของผู้พิพากษาโดยเฉพาะในเรื่องภววิสัย ไม่ตกเป็นเหยื่อของอคติและมิชฌาภิบาลส่วนตน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้พิพากษา ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ที่กรุณามอบหนังสือเล่มนี้เป็นของขวัญปีใหม่ 2566 ให้ผู้เขียนได้เห็นโลกการทำงานภายในของคณะผู้พิพากษาภาค 5 ที่รับรู้และพยายามฟันฝ่าข้อท้าทายเพื่อจุดประกายไฟส่องสว่างตอบโจทย์ความกังขาของสังคมไทย

บรรณานุกรม

ปานทอง สุ่มมาตย์และคณะ. (2566). *ความเป็นภววิสัยในการตัดสินใจคดี* The Objectivity of Judicial Decision Making. กรุงเทพฯ: ธนุชนพริ้นติ้ง.